25 lat polskiej rusycystyki w okresie transformacji

Biblioteka
Przeglądu
Rusycystycznego
Nr 15

Pod redakcją
Piotra Fasta

25 lat polskiej rusycystyki w okresie transformacji

idee / problemy / tematy

Pod redakcją

Piotra Fasta

Katowice 2015

Recenzent
HALINA WASZKIELEWICZ

Projekt okładki i stron tytułowych
MAREK J. PIWKO

Korekta
ANNA TYKA

Sekretarz tomu
JUSTYNA PISARSKA

© Copyright by „Śląsk" Sp. z o.o., Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2015
© Copyright by Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych, Katowice 2015

ISBN 978-83-7164-862-5

Publikacja dofinansowana przez
UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
oraz
MARLEN INVESTMENTS SPÓŁKA Z O.O.
40-017 Katowice, ul. Graniczna 29

Śląsk" Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe
ul. Juliusza Ligonia 7, 40-036 Katowice
tel. (032) 258-07-56, fax 258-32-29,
e-mail: biuro@slaskwn.com.pl
http://www.slaskwn.com.pl

Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych
40-032 Katowice
pl. Sejmu Śląskiego 1/419
www.opcje.net.pl
stowarzyszenieiw@gmail.com

SPIS TREŚCI

PIOTR FAST
Zamiast wstępu 5

JURIJ LUKSZYN
Четвёртое измерение поэтического языка 11

JUSTYNA PISARSKA
Bohater naszych czasów i kolonializm 25

MIROSŁAWA MICHALSKA-SUCHANEK
Epilepsja Fiodora Dostojewskiego — dar czy przekleństwo? 43

BEATA PAWLETKO
Starość i przemijanie — doświadczenie blokady 61

FRANCISZEK APANOWICZ
Meandry samotności w poezji Jurija Kuzniecowa 79

ANNA SKOTNICKA
«Творчество — это проявление высшей любви к жизни».
Михаил Шишкин о Роберте Вальзере 95

KATARZYNA JASTRZĘBSKA
«Народ и так борется за жизнь, зачем ему эта тоска смертная?»
— *Елтышевы* Романа Сенчина 117

ANDRZEJ POLAK
Aleksander Prochanow — trubadur czerwonego imperium . . 133

ANNA BEDNARCZYK
Русская книга в польской школе (политика и перевод) . . 161

IZABELLA MALEJ
Искусство Михаила Врубеля
в ключе аналитической психологии 185

BEATA WALIGÓRSKA-OLEJNICZAK
Метафоры пространства
в фильме Андрея Звягинцева *Елена* (Часть I) 209

KATARZYNA OSIŃSKA
Metamorfozy rosyjskiego Don Kichota 225

ZOJA NOWOŻENOWA
ALEKSANDRA KLIMKIEWICZ
Нормативное и узуальное в современной русской речи
как проблема формирования лексической компетенции
польских студентов-русистов 249

ZOFIA CZAPIGA
Об эмотивности высказываний
(на материале русского и польского языков) 267

Noty o autorach 281

ZAMIAST WSTĘPU

Dla polskiej rusycystyki ćwierć wieku temu rozpoczęła się absolutnie nowa epoka. Profesjonalni rusycyści stanęli przed poważną próbą. Po okresie pewnego politycznego sfunkcjonalizowania naszej dyscypliny naukowej, któremu znaczna część literaturoznawców i językoznawców zatrudnionych w polskich uczelniach przeciwstawiała badania inspirowane prawdziwą poznawczą potrzebą, nadszedł moment, w którym przyszło nam przedefiniować zarówno materiał badawczy, jak i postawy metodologiczne czy cele prowadzonych studiów. Specyficzna zapaść, wynikająca ze zrozumiałej niechęci do Związku Radzieckiego, spowodowała odpływ z naszej dyscypliny utalentowanej młodzieży, natomiast radykalna redukcja szkół, w których uczono języka rosyjskiego, zmusiła do kompletnego przebudowania programów nauczania. Najbardziej bolesne było to, że przez ponad dekadę właściwie ustał dopływ do rusycystyki naukowej młodzieży, która — co zrozumieć nietrudno — szukała swoich szans w dyscyplinach mniej obciążonych odium politycznego serwilizmu (choć jestem przekonany, że myślenie tego rodzaju było raczej rezultatem przesadnego zmitologizowania pozamerytorycznej roli naszej dziedziny wiedzy).

Przewartościowania polityczne nie postawiły nas na szczęście w sytuacji skrajnie przegranej — polscy rusycyści, dzięki nieszczególnie restrykcyjnej polityce publikacyjnej, dużo wcześniej podjęli badania nad literaturą, która była nieobecna w studiach prowadzonych w Rosji. Absolutnemu

przewartościowaniu uległy natomiast hierarchie literackich wartości, rozpoczęte już wcześniej dzięki pieriestrojce.

Do naszych badań wkroczyły nowe problemy, odmienne od dotychczasowych sposoby stawiania pytań i przede wszystkim nowy materiał, który zmusił do rewaloryzacji postaw badawczych.

Polska rusycystyka stanęła przed zadaniem znalezienia swego miejsca w nowej rzeczywistości i odbudowania autorytetu opartego na merytorycznej wartości prowadzonych badań i rzetelnej, nowoczesnej dydaktyce. Dziś można już powiedzieć, że z zadania tego wywiązała się w stopniu co najmniej zadowalającym.

Oglądając się wstecz na dokonania polskiej rusycystyki w ciągu ostatniego ćwierćwiecza — bo tyle właśnie czasu działamy w nowych warunkach ustrojowych — uznaliśmy, że pora na wstępne przynajmniej podsumowanie. Rocznica ta zbiegła się szczęśliwie z jeszcze jednym jubileuszem. W tym roku ukazuje się bowiem sto pięćdziesiąty numer jednego z ważniejszych dla nas periodyku — naukowego kwartalnika „Przegląd Rusycystyczny", który dzięki dość rozległemu kręgowi czytelników w kraju i na świecie stanowi rodzaj wizytówki polskiej rusycystyki. *Pro domo sua* warto jeszcze dodać, że to właśnie w tym roku solidny jubileusz 40-lecia obchodzi mój macierzysty Instytut, w którym — od pierwszego dnia jego istnienia — zaraz po studiach podjąłem pracę.

Te trzy wydarzenia stały się dla nas motywacją do sporządzenia rodzaju wstępnego bilansu. Pierwsza jego część, złożona z przeglądowych studiów referujących dokonania poszczególnych rusycystycznych subdyscyplin, ukazuje się w jubileuszowym numerze „Przeglądu Rusycystycznego". Aby ową prezentację uzupełnić, wybraliśmy kilkanaście studiów, które w naszym rozumieniu stanowią rodzaj prezentacji ważnych dla naszej dyscypliny tematów, problemów i idei. Prace te, napisane przez badaczy wszystkich rusycystycznych pokoleń czynnych w polskiej akademickiej

rusycystyce, mogą dać wyobrażenie o tym, co nas interesuje, o czym myślimy, jakimi narzędziami poznawczymi operujemy, jakie wnioski ze swoich badań wyciągamy. Nie jest to oczywiście książka w najmniejszej mierze kompletna, brakuje w niej wielu przedstawicieli naszej dyscypliny (bardzo skromnie zareagowali na prośby redakcji językoznawcy), pominięte zostały liczne zagadnienia szczegółowe, nad którymi pracują nasze koleżanki i koledzy — mam na myśli szczególnie badania nad literaturą najnowszą. Nie da się jednak zmieścić pod jedną okładką wszystkiego. Możemy wierzyć jedynie, że ta niewielka próbka choć w pewnym stopniu, choćby szkicowo, nakreśli obraz polskiej rusycystyki po dwudziestu pięciu latach pracy w zupełnie nowych warunkach społecznych, politycznych i w kompletnie przebudowanej atmosferze intelektualnej. Pragnę wierzyć, że to, co składa się na wizerunek naszej dyscypliny badawczej, dobrze świadczy o aktywności, pracowitości i mobilności polskich rusycystów.

Piotr Fast

NOTY O AUTORACH

FRANCISZEK APANOWICZ — prof. dr hab., od 1 października 2014 roku na emeryturze. Do tego czasu pracował na stanowisku profesora zwyczajnego w Katedrze Rosjoznawstwa, Literatury i Kultury Rosyjskiej Uniwersytetu Gdańskiego. Jest autorem książek o twórczości Michaiła Priszwina i Warłama Szałamowa oraz artykułów o prozie i poezji rosyjskiej XX wieku. We współautorstwie z Bogdanem Nesterowiczem opublikował *Polsko-rosyjski słownik wyrazów obcych*.

ANNA BEDNARCZYK — prof. dr hab., po studiach rusycystycznych podjęła pracę w Międzyinstytutowym Zakładzie Teorii Tłumaczenia UŁ, którym kierował prof. Zygmunt Grosbart. Pod jego kierunkiem napisała rozprawę doktorską o polskich przekładach piosenek Władimira Wysockiego (1993). Od 1996 r. pracuje w Instytucie Rusycystyki UŁ. Jej zainteresowania koncentrują się wokół zagadnień teorii przekładu, przede wszystkim tłumaczenia literackiego, a także współczesnej poezji rosyjskiej. Jest autorką ponad 100 artykułów naukowych, sześciu prac monograficznych oraz elektronicznego skryptu *Podstawy teorii przekładu*. Obecnie kieruje Zakładem Literatury i Kultury Rosyjskiej UŁ.

ZOFIA CZAPIGA — prof. zw. dr hab. w Katedrze Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego. Autorka ponad 130 publikacji, w tym 5 monografii, m.in.: *Predykatywność określeń w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów 1994; *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów 2003; *Rosyjskie operatory metatekstowe i ich polskie ekwiwalenty*, Rzeszów 2006; red. 16 tomów prac zbiorowych.

PIOTR FAST — historyk literatury rosyjskiej, translatolog, tłumacz. Kierownik Zakładu Historii Literatury Rosyjskiej w Uniwersytecie Śląskim.

KATARZYNA JASTRZĘBSKA — dr hab., urodzona w Katowicach, absolwentka rusycystyki na Uniwersytecie Śląskim, adiunkt w Katedrze Literatury Rosyjskiej XX i XXI wieku w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historyk literatury rosyjskiej, translatolog. Autorka monografii *Przetłumaczyć łagier. Rosyjska i polska literatura łagrowa we wzajemnych przekładach* (wyd. pod nazwiskiem Katarzyna Żemła), *Wczesna twórczość Anatolija Kima. Wybrane zagadnienia poetyki i interpretacji* (we współautorstwie z Piotem Fastem), *Sztuka uważności. Problemy pisarstwa Anatolija Kima*. Współredaktorka dwóch tomów z serii „Studia o Przekładzie" oraz pracy zbiorowej *Szkoła moskiewska w literaturze rosyjskiej*. Autorka artykułów m.in. o twórczości Jewgienija Zamiatina, Władimira Zazubrina, Michaiła Bułhakowa, Władimira Makanina, Romana Sienczina. Pełny spis publikacji na stronie http://www.ifw.filg.uj.edu.pl/badania/publikacje/katarzyna-jastrzebska.

ALEKSANDRA KLIMKIEWICZ — dr w zakresie językoznawstwa, asystent w Katedrze Pragmatyki Komunikacji i Akwizycji Języka w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Gdańskiego. Jej główne zainteresowania naukowe koncentrują się wokół problematyki glottodydaktycznej i związane są z kształceniem językowym osób dorosłych (nauczanie i akwizycja leksyki), lingwokulturologią oraz wykorzystaniem nowych technologii informacyjnych w procesie kształcenia filologicznego.

JURIJ LUKSZYN — prof. dr hab. (ur. 1937). Zainteresowania badawcze: językoznawstwo rosyjskie i ogólne, leksykografia, frazeologia konfrontatywna, kulturologia lingwistyczna, terminologia i terminografia. W latach 2000–2007 kierownik Katedry Języków Specjalistycznych na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Autor ponad 150 publikacji naukowych, w tym 6 monografii, m.in. *Analiza syntaktyczna zdania w języku rosyjskim*; *Analiza stylistyczna tekstu rosyjskiego*; *Teoretyczne podstawy terminologii* (współautor — Wanda Zmarzer). Redaktor naukowy i współautor 9 słowników, w tym: *Tezaurus terminologii translatorycznej*; *Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*; *Słownik terminologii przedmiotowej. Języki specjalistyczne*. Promotor 25 rozpraw doktorskich oraz

kilkuset prac magisterskich, redaktor naczelny serii „Języki Specjalistyczne" (2000–2010).

IZABELA MALEJ — prof. zw. dr hab., Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka monografii *Impresjonizm w literaturze rosyjskiej na przełomie XIX i XX wieku. Wybrane zagadnienia* (Wrocław 1997); *Indywidualizm impresjonistyczny. Konstantina Balmonta świat wyobraźni poetyckiej* (Wrocław 1999); *Syndrom budy jarmarcznej, czyli symbolizm rosyjski w kręgu arlekinady (A. Błok i A. Biały)* (Wrocław 2002); *Eros w symbolizmie rosyjskim (filozofia — literatura — sztuka)* (Wrocław 2008) oraz liczne publikacje w czasopismach polskich i zagranicznych.

MIROSŁAWA MICHALSKA-SUCHANEK — dr; obszar zainteresowań zawodowych: historia literatury rosyjskiej, teoria literatury i dydaktyka języka obcego, ze szczególnym uwzględnieniem języków specjalistycznych. Zainteresowania badawcze: literatura wobec tematyki aktów suicydalnych, kategoria nastroju w dziele literackim, literatura a zaburzenia ludzkiej psychiki. Autorka kilkudziesięciu artykułów i recenzji oraz książek *Fenomen samobójstwa* (Mikołów, 2011), *Mit Judasza-samobójcy. Czytając opowiadanie Leonida Andriejewa Judasz Iszkariot* (Mikołów, 2013), *Samobójcy Fiodora Dostojewskiego* (Katowice, 2015), a także redaktorka i współredaktorka ośmiu zbiorowych monografii. Pracuje w Zakładzie Historii Literatury Rosyjskiej Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego.

ZOJA NOWOŻENOWA — dr hab., prof. UG, pracuje w Katedrze Językoznawstwa Wschodniosłowiańskiego i Translatoryki w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Gdańskiego. Od wielu lat jest kierownikiem Zakładu Językoznawstwa Rosyjskiego w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku i Zakładu Translatoryki i Komunikacji Międzykulturowej Uniwersytetu Gdańskiego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół składni języka rosyjskiego (również w aspekcie porównawczym), funkcjonalnych aspektów gramatyki, leksyki i stylistyki oraz problematyki dyskursu, aspektów komunikacji międzyjęzykowej i międzykulturowej, jak również dydaktyki szkoły wyższej.

BEATA PAWLETKO — dr, adiunkt w Zakładzie Historii Literatury Rosyjskiej Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej

UŚ. Zajmuje się literaturą rosyjską XX i XXI wieku. Autorka książki *Josif Brodski i Tomas Venclova wobec emigracji* (Katowice: „Śląsk" 2005). Obecnie zajmuje się literackimi świadectwami blokady Leningradu.

KATARZYNA OSIŃSKA — dr hab., prof. Instytutu Slawistyki PAN. Zainteresowania naukowe — teatr rosyjski, najnowsza literatura rosyjska, ostatnio: zagadnienia transferu kulturowego na przykładzie związków kulturowych rosyjsko-hiszpańskich. Autorka *Leksykonu teatru rosyjskiego XX wieku* (1997), *Studio w rosyjskiej kulturze teatralnej XX wieku* (1997), *Klasztory i laboratoria. Rosyjskie studio teatralne: Stanisławski, Meyerhold, Surelżycki, Wachtangow* (2003), *Teatr rosyjski XX wieku wobec tradycji. Kontynuacje, zerwania, transformacje* (2009). Współautorka *Historii literatury rosyjskiej XX wieku* pod red. Andrzeja Drawicza.

JUSTYNA PISARSKA — dr, asystent w Zakładzie Historii Literatury Rosyjskiej w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego. Sekretarz kwartalnika naukowego „Przegląd Rusycystyczny". Rozprawę doktorską zatytułowaną *Polskie i anglosaskie przekłady „Bohatera naszych czasów" Michaiła Lermontowa* obroniła w 2015 roku. Obszar zainteresowań naukowych: przekład artystyczny, teoria literatury i badania postkolonialne.

ANDRZEJ POLAK — adiunkt w Zakładzie Historii Literatury Rosyjskiej w Uniwersytecie Śląskim. Zajmuje się współczesną prozą rosyjską, szczególnie fantastyką. Interesuje się także twórczością rosyjskich postmodernistów. Jest autorem monografii *Proza historyczna Bułata Okudżawy. Z problemów gatunku i intertekstualności* oraz publikacji w czasopismach i tomach zbiorowych. Przygotowuje rozprawę o dwóch odmianach rosyjskiej fantastyki: historii alternatywnej i fantastyki socjologicznej.

ANNA SKOTNICKA — dr hab., prof. UJ. Zainteresowania naukowe — literatura rosyjska XX wieku, w szczególności literatura najnowsza. Ostatnio zajmuje się antropologicznym aspektem porewolucyjnej literatury rosyjskiej. Autorka monografii *Rosyjska proza wspomnieniowa lat 1953–1978. Autobiografia — dokument — autotematyzm* (1991), *Model prozy „Innej" w literaturze rosyjskiej po 1985 roku* (2001).

BEATA WALIGÓRSKA-OLEJNICZAK — dr hab., literaturoznawca, kierownik Zakładu Komparatystyki Literacko-Kulturo-

wej w Instytucie Filologii Rosyjskiej UAM w Poznaniu. Autorka książek: *„Sacrum" w drodze. „Moskwa-Pietuszki" Wieniedikta Jerofiejewa i „Pulp Fiction" Quentina Tarantino w kluczu montażowego czytania* (2013) oraz *„Sceniczny gest" w sztuce A.P. Czechowa „Mewa" i „taniec wyzwolony" jako estetyczny kontekst Wielkiej Reformy Teatralnej* (2009). Interesuje się przede wszystkim kinem XX wieku, postmodernizmem w literaturze rosyjskiej na tle tendencji światowych, antropologią teatru i tańca, dramatem i sztuką modernizmu. Publikowała artykuły w czasopismach i tomach zbiorowych wydanych w Polsce, Rosji, Gruzji i na Litwie. Jest także tłumaczką książek popularnonaukowych z języka angielskiego.